

ОСВРТИ И ПРИКАЗИ

УДК 327(100)''21''

DOI: 10.5937/spm79-43101

Приказ

*Младен Лишанин**

*Институт за политичке
студије, Београд*

ИЗМЕЂУ ИНСТИТУЦИО- НАЛИЗАЦИЈЕ И УЗАЈАМНОГ УНИШТЕЊА**

Marina Kostić Šulejić.
2022. *Strateška stabilnost u
multipolarnom svetu*. Beograd:
Institut za međunarodnu
politiku i privredu, 259 str.

Глобална политика у два-десет првом веку је, и пре инвазије Русије на Украјину, много пута описивана као турбулентна. Све комплексности и противречности постхладноратовског света увећане су геометријском прогресијом након што је постало јасно да најновија фаза руско-украјинског сукоба доноси опипљиве ризике од употребе нуклеарног оружја, по први пут након 1945. године. Отуда је и значај концепта стратешке стабилности на коме су односи великих сила већ деценијама почивали, драматично увећан. Студија Марине Костић Шулејић

* Имејл-адреса адреса: mladen.lisanin@ips.ac.rs.

** Рад је настао у оквиру научноистраживачке делатности Института за политичке студије, коју финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Стратешка стабилност у мултиполарном свету, у издању Института за међународну политику и привреду, препознаје како академски, тако и друштвени значај овог проблема, и нуди важне одговоре, уверљива тумачења и плаузибилне прогнозе.

Како Костић Шулејић исправно наглашава у уводу студије, „стратешка стабилност се не остварује сама од себе, већ подразумева и успостављање и константан рад на одржавању комплексног институционалног аранжмана – режима контроле наоружања који умањује подстицаје и контролише могућности за нуклеарни сукоб” (стр. 16). Једна од вредности студије је у томе што прецизно идентификује и систематично излаже сложени сплет детерминанти, актера и процеса на којима почива како сам концепт савремене стратешке стабилности, тако и његова примена. Књигу, осим уводног и закључног сегмента, чине пет тематских поглавља, која на свеобухватан и сложен начин покривају различите аспекте проблема стратешке стабилности. Овако постављена структура студије чини праћење текста, који садржи обиље детаља и података, једноставним чак и за читаоца који нема детаљно предзнање о проучаваној теми. То је један од несумњивих квалитета ове књиге

и даје јој уцбенички карактер који ће несумњиво бити препознат у програмима политичких, безбедносних и стратешких студија у Србији.

У првом поглављу, ауторка даје свеобухватни преглед свих трансформација кроз које је концепт стратешке стабилности пролазио током хладноратовског и постхладноратовског доба, па све до данас. Бројне околности су се промениле током овог периода од преко седам деценија, али је из изнетих налаза јасно да су неки елементи, упркос свему, остали непромењени: пре свега, чињеница да се питања стратешке стабилности доминантно тичу односа Вашингтона и Москве, али и тежња да се у овој сфери оствари или одржи барем минималан ниво институционализације који би допринео предвидљивости понашања и изградњи поверења. Најновији период, у том смислу, доноси квалитативне промене, јер је ниво институционализације у константном опадању, па се може тврдити да стратешка стабилност тренутно почива далеко више на елементу страха од загарантованог узајамног уништења, него на робусним правним режимима.

Друго и треће поглавље односе се непосредно на питања стратешке стабилности и контроле стратешког наоружања између Сједињених Држава и Руске

Федерације. Костић Шулејић даје широк и детаљан контекст америчко-руских односа, у оквиру којег питања стратешке стабилности традиционално заузимају високо место. Преглед ранијих руских предлога за креирање нове европске и глобалне безбедносне архитектуре (2008. и 2021.), унутрашњих политичких дебата у обема земљама приликом усвајања споразума Нови START, као и приказ основних елемената нуклеарних доктрина и капацитета двеју сила, такође су од ванредне користи и значаја, будући да се ови важни аспекти савременог проблема стратешке стабилности неретко занемарују у претерано идеологизованом академском и ширем јавном дискурсу.

Ауторка поставља дијагнозу актуелног момента у односима Сједињених Држава и Руске Федерације, износећи претходно налазе из истраживања неколико кључних домена за разумевање ове проблематике: контроле конвенционалних снага у Европи; модернизације нуклеарних и конвенционалних стратешких снага – укључујући и сајбер и свемир као нове домене ратовања; противракетне одбране и односа офанзивних и дефанзивних снага; контроле нестратешког нуклеарног наоружања у Европи и Азији; предвидивости, транспарентности и верификације; као и

утицаја руско-америчког дијалога о стратешкој стабилности на шира питања непролиферације и контроле наоружања.

Дијалог о стратешкој стабилности који се одвијао за време администрације Доналда Трампа (*Donald J. Trump*) и прве године администрације Џозефа Бајдена (*Joseph R. Biden*), суспендован је након руске инвазије на Украјину у фебруару 2022. године и, како ауторка компетентно предвиђа (стр. 138), он се сасвим извесно неће наставити до окончања овог конфликта. Далеко је од извесног да ће он бити обновљен у некадашњем капацитету чак и када рат у Украјини буде окончан, али досадашња историја наговештава да ће супарничке силе сачувати свест о нужности очувања стабилности, задржати елементарни ниво техничке комуникације и придржавати се базичних правила игре чак и у одсуству формалних споразума.

У четвртој и петом поглављу проблематизоване су позиције осталих држава релевантних за разумевање и примену концепта стратешке стабилности. Ауторка то чини најпре кроз питање мултилатерализације контроле стратешког наоружања потенцијалним укључивањем Кине (за шта су претежно заинтересоване Сједињене Државе) или јединих двеју европских нуклеарних сила,

Француске и Уједињеног Краљевства (за шта је претежно заинтересована Русија). Она ваљано идентификује ограничавајуће факторе када је реч о потенцијалном француском и британском укључивању: чланство у НАТО и зависност британских нуклеарних снага од САД, немогућност успостављања паритета снага и преговарања на једнаким основама, као и одсуство екстерних подстицаја у смислу непостојања стратешког окружења које би погодновало мултилатерализацији. Кина ће, по свој прилици, такође остати изван режима у догледној будућности, услед друге групе ограничавајућих фактора: то су „непостојање намере САД и Русије да даље редукују своје стратешке снаге и умање улогу нуклеарног наоружања у својим одбрамбеним стратегијама, непостојање сагласности око тога ко све треба да буде укључен у будуће преговоре о контроли наоружања и кинеско генерално неповерење у транспарентност и делотворност контроле наоружања” (стр. 169).

Државе које поседују нуклеарно наоружање а притом нису чланице Уговора о неширењу нуклеарног оружја (NPT) – Индија, Пакистан, Иран и Израел – због својих односа са великим силама, међусобних односа, као и стратешког значаја у сопственим

регионима, од великог су значаја за стратешку стабилност, и у том смислу постојала би јасна глобална корист када се оне више не би налазиле изван институционализованог система непролиферације. Ипак, „мала је вероватноћа да ће ове државе ући у режиме контроле наоружања који би могли да ограниче или редукују њихове нуклеарне способности, чији је развој у узлету” (стр. 209).

Костић Шулејић је, по свој прилици, у праву када каже да ће „стратешка стабилност и контрола стратешког наоружања, без обзира на растућу мултиполаризацију, па и захтеве САД и Русије за мултилатерализацијом контроле стратешког наоружања, остати и даље концентрисана око билатералног односа снага САД и Русије, свеобухватности система контроле наоружања у чијем су оне центру, као и посвећености других држава непролиферацији” (стр. 16), те да је „мала вероватноћа да ће актери попут Кине или Британије и Француске пристати да учествују у контроли стратешког наоружања под америчким и руским условима (стр. 17–18). Ипак, у светлости америчког инсистирања да евентуални нови институционални аранжмани у већој мери укључе и Кину, као и кинеске растуће безбедносне и политичке асертивности (што се огледа не само у унапређењу

војних потенцијала већ и у спремности да се одлучујуће утиче на креирање међународних правила), разумно је претпоставити да ће значај кинеског позиционирања у односу на ова питања у наредном периоду расти.

Осим надлазећом мултиполарношћу, која је већ дводеценијска карактеристика светске политике, савремени међународни систем обележен је и растућом неизвесношћу и неповерењем међу великим силама. Ово илуструје и одлука Руске Федерације да, годину дана након инвазије на Украјину, суспендује своје учешће у Новом START-у, једином преосталом важећем

споразуму из области смањења и ограничења стратешког нуклеарног наоружања. Иако ће, дакле, стратешки и институционални контекст светске политике у наставку двадесет првог века изгледати битно другачије него што је то био случај током његове прве две деценије, *Стратешка стабилност у мултиполарном свету* Марине Костић Шулејић без сумње ће остати особито вредна референца за разумевање питања денуклеаризације, непролиферације, ограничења и смањења стратешког наоружања, те односа Сједињених Држава и Русије као кључних актера у овом погледу.^{1*}

* Овај рад је примљен 30. јануара 2023. године, а прихваћен на састанку Редакције 28. фебруара 2023. године.